

FIJAKERISTI, AUTOTAKSISTI I AUTOPRIJEVOZNICI U KOPRIVNICI

Fijakeristi u Koprivnici

Prijevozno sredstvo za putnike koncem 19. i početkom 20. stoljeća, skoro u svim krajevima Hrvatske, pa i u gradu Koprivnici i obližnjim mjestima bile su kočije ili fijakeri. Kočija ili fijaker naziv je za prijevozno zaprežno vozilo koje se kretalo s upregnutim jednim, dva ili čak i četiri konja. Fijaker ili kočija su kola na oprugama s konjskom zaprekom za prijevoz putnika. Poštanska kočija prevozila je prvenstveno poštu, ali služila je i za prijevoz putnika, a nazivala se diližansa.¹ Kočija naziv je za zaprežno vozilo konjima, a nastalo je po nazivu mjesta Kosc u Mađarskoj u 15. stoljeću i bilo u upotrebi i u okolnim zemljama. Fijaker je naziv za najamno vozilo – kočiju kojom se kretalo uglavnom gradskim prometom. Ime fijaker dobilo je po pariškom hotelu “Svete Fijakrije” u kojem su bile smještene prve kočije i u kojem su se 1640. godine nalazile i kancelarije za tu vrstu prometa. Posjednici i vozači kočija nazivali su se kočijaši ili fijakeristi, a fijakerski konji, jedan ili dva nazivali se kljuse, kljusine ili rage. Osim profesionalnih fijakerista svoje osobne kočije u to vrijeme imali su plemići, baruni, grofovi i ostala vlastela, veleposjednici i imućni ljudi.

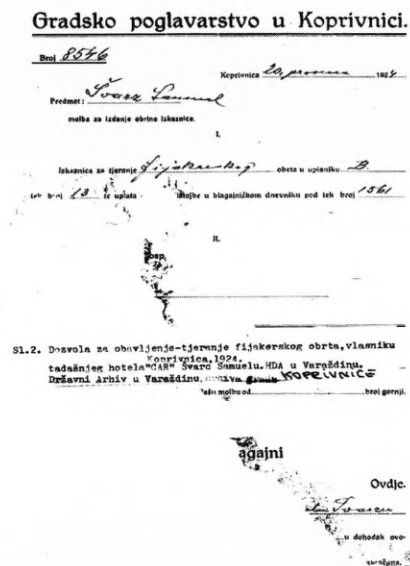
Prvo svratište u Koprivnici započelo je djelovati pod nazivom “Zlatni križ” od 1818. godine.² Nalazilo se na trgu koji se do 1800. nazivao “Forum sancti Crusis” po križu odnosno raspelu koje je do 1900. godine stajalo na raskršću pred svratištem. Godine 1900. svratište je preuređeno i modernizirano i dobilo novi naziv “Hotel križ”. Taj trg se kasnije nazvao Jelačićev trg, koji je naziv zadržao sve do danas. Zadnji vlasnik hotela bio je Tausk, židovskog porijekla, pa je u srpnju 1941. godine zajedno sa svim koprivničkim Židovima odveden prvo u logor Danicu, a kasnije pogubljen u nekom od logora.

Hotel “K caru austrijanskomu”, 1900. godine, Muzej grada Koprivnice

Zasigurno je hotel Križ imao fijaker odnosno kočiju, ali o tome nisam uspio pronaći pisanu dokumentaciju. Dobro se još sjećam (rođen sam 1927. godine) da su prije II. svjetskog rata, ispred željezničke postaje u Koprivnici, prije dolaska pojedinih vlakova stajale dvije kočije od kojih je jedna bila vlasništvo hotela Križ, a druga hotela Car. Kočijaši - fijakeristi izvikivali su nadolazećim putnicima: "Dođite u hotel Križ, odnosno hotel Car" i tako dozivali putnike došljake za prijevoz u grad odnosno hotel za koji su radili.

Drugo svratište koje je djelovalo u Koprivnici spominje se od 1849. godine kao svratište "K caru austrijskom", koje se nalazilo na tadašnjem Florijanskom trgu, koji se i danas tako naziva. Prema navodima u kronici župnika Brdarića iz Koprivničkog Ivanca, jedno od spomenuta dva svratišta u Koprivnici bilo je nekada u vlasništvu baruna Inkaya, vlastelina sa središtem u nedalekoj Rasinji.

Dozvola za obavljanje - tjeranje fijakerskog obrta, vlasniku tadašnjeg hotela "CAR", Švarc Samuelu, Koprivnica 1924., Državni arhiv u Varaždinu, fond grada Koprivnice

Krajem 19. stoljeća, vlasnikom hotela ili svratišta pod nazivom "Svratište k caru austrijskom" – "Hotel keiser von Osterreich", postao je Franc Pichler. Na fotografiji iz 1900. godine vidljivo je da svratište - hotel "K caru austrijskom" ima dvije kočije - fijakera, a u pojedinu bilo je upregnuto po dva konja. Prema toj slici jedna je kočija bila zatvorena slična diližansi, a druga na oprugama sa pomičnim krovom od platna ili kože. Na prednjem otvorenom sjedalu sjedio je kočijaš - fijakerista. Sa svake strane prednjeg sjedala nalazio se učvršćeni lampaš sa svijecom za noćne vožnje. Iza fijakeriste bilo je sjedište za dvije najviše tri osobe, koje je bilo pokriveno pomičnim krovom.

Fijaker je služio prvenstveno u Koprivnici za prijevoz putnika koji su stizali vlakovima u grad ili okolice Koprivnice. Stajalište im je bilo ispred željezničke postaje, gdje su dočekivali putnike koji bi pristigli vlakom iz Zagreba, Osijeka ili Mađarske, a od 1937. i iz Varaždina.

Fijakeristi su bili radnici tj. kočijaši ili fijakeristi hotela Car ili Križ. Prvenstveno su prevozili putnike u hotele. Kočije su se koristile u gradskom i prigradskom prometu na kraće razdaljine. Najvjerojatnije, cijena vožnje određivala se po vremenu vožnje ili udaljenosti od hotela, a naplaćivana je uz cijenu hotelskih usluga.

Samuel Schwarz - Švarc, kupio je 1901. godine "K caru austrijanskom" od Franca Pichlera, koji je pod tim nazivom djelovao sve do završetka I. svjetskog rata. Novi vlasnik 1920. godine preimenuje, pregrađuje i obnavlja dotadašnje svratište u hotel „Car“. Prema rješenju Gradskog poglavarstva u Koprivnici, pod brojem 8546 od 20. prosinca 1924. godine, na molbu za izdavanje obrtne iskaznice Švarc Samuelu izdaje se iskaznica - dozvola za tjeranje fijakerskog obrta.

Fijakerist ispred koprivničke željezničke postaje, 1927., arhiv M. Kovačića.

Poslije smrti Samuela Švarca, hotel i kavanu uspješno je vodila njegova udovica, sve do polovine 1942. godine kada joj je kao osobi židovskog porijekla oduzeta sva imovina, zabranjen rad i poslovanje. Koprivnički privatni hoteli Car i Križ, prestali su djelovati u ratnim godinama, prvi polovicom 1942., a drugi od srpnja 1941. i tako nasilno promijenili vlasnike.

U prvim godinama (1948.) poslije Drugog svjetskog rata, fijakerski obrtnik u Koprivnici, bio je samo Ivan Vinković (1882-1961.)³. Posjedovao je vlastitu kočiju - fijaker s upregnutim konjem. Korisnike svoje usluge najčešće je sačekivao ispred željezničke postaje za vrijeme dolaska vlakova. Osim gradske vožnje prevezio je naručitelje i u obližnja mjesta u okolici Koprivnice. Često je vozio u Močile na proštenje, u Starigrad, Miklinovec, Jagnjedovec, Koprivničke Brege, Peteranec itd. Zbog odlaska u mirovinu Ivan Vinković fijakerski obrt odjavio je 18. ožujka 1955. godine i tako je prestalo obrtničko fijakersko djelovanje u Koprivnici.

Osim navedenih, kočiju su još početkom 20. stoljeća u gradu Koprivnici i bližoj okolici imali tadašnji veleposjednici i vlastela. Vlasnik imanja i dvorca u obližnjoj Rasinji, nedaleko Koprivnice, grof Inkay imao je nekoliko konja i jednu ili dvije kočije, ali ne samo za osobne potrebe. Za vrijeme I. svjetskog rata barunica Ludmila Inkay i kći baronesa Lili, svaki dan su iz Rasinje fijakerom dovozile u koprivničku bolnicu hranu i napitke za ranjene i bolesne vojnike, osobno im dijelile i posluživale. Osim navedenog barunica Inkay bila je tih ratnih godina

predsjednica društva Crvenog Križa podružnice u Koprivnici. Aktivno je sudjelovala u radu i djelovanju u nekoliko humanitarnih i dobrotvornih koprivničkih udruga.

Vlasnik nekadašnje Hrvatske štedionice u Koprivnici bio je veleposjednik Fran Šemper, koji je osim štedionice posjedovao i stambenu kuću s nekoliko stanara, a danas je to zgrada Hrvatske pošte na Trgu sv. Florijana broj 10. Početkom 20. stoljeća Fran Šemper bio je aktivni društveni djelatnik u Hrvatskom sokolu, Crvenom križu i nekim humanitarnim udrugama. Na svojem salašu - majuru (danas se na tom prostoru u Mosnoj ulici 15. nalaze upravne i djelatne službe poduzeća Komunalac d.o.o.) tj. zemljištu sa gospodarskim zgradama i nastambama, imao je nekoliko pari konja i fijaker. Posjedovao je i veliki vinograd u Starom gradu, mnogo rali obradive zemlje i šume. Svakog ljeta u srpnju ili kolovozu Jeni i Fran Šemper vozili su se fijakerom u Varaždinske Toplice, gdje su boravili na odmoru i kupanju 3 - 4 tjedna.

Braća Krčmar, posjednici, gostioničari i vlasnici bivše Toplakove ciglane, koja se nalazila nedaleko grada tj. uz cestu prema Štaglincu i Novigradu Podravskom, posjedovali su svoju kočiju i kočijaša te su skoro svaki dan dolazili do ciglane.

Kočiju su posjedovali koprivnički medicari i svečari Kovačići, Sulimanovići te ljekarnik Derenčin, vlasnik ljekarne "Zlatnom orlu" koja se nalazila na uglu današnje Frakopanske i ulice Đure Estera. Friben vlasnik mlina na potoku Koprivnici na tzv. prvom slapu posjedovao je kočiju, kao i Josi-Joži Fuks trgovac blagom, koji je imao kuću na Florijanskom trgu, koja se i danas nalazi preko puta zgrade Hrvatske pošte. Fuksu služila je kočija za odlazak na stočne sajmove u okolnim mjestima, kao i za prijevoz do salaša gdje je privremeno smještao kupljeno blago i to uglavnom konje. Najpoznatiji koprivnički gradski vrtlar Ivan Flac koji je djelovao u prvoj polovici 20. stoljeća, imao je fijaker i lijepu rasnu kobilu koja se tradicionalno nazivala "Vilma". Koprivnička župa sv. Nikole svoje konje i kočiju držala je na tzv. marofu, koji se nalazio pokraj stare bolnice (danas je na tom mjestu veliko parkiralište za automobile). Župnici su kočijom odlazili na prošćenja u obližnja mjesta, Močile, Peteranec, Rasinju, Molve itd. u posjetu svećenicima ili udaljenim vjernicima koji su zatražili njihovu posjetu.

Od javnih ustanova početkom prošlog stoljeća imali su kočije: Gradsko poglavarstvo, Općina, Sresko poglavarstvo i Gradska javna bolnica. Od tadašnjih tvorničkih društava fijakere su imali kemijska tvornica Danica d.d. (nalazila se na zemljišnom prostoru zvanom Danica, na cesti prema Đelekovcu tj. preko željezničke pruge prema Botovu odnosno Mađarskoj granici). Fijakeri su im služili uglavnom za prijevoz njihovih inženjera ili stručnjaka koji su stanovali u gradu, kao i za doček gostiju koji su dolazili vlakom do Koprivnice. Tvornica ulja d.d. kao i paromlin, koji su se nalazili u nekadašnjoj Varaždinskoj ulici (danas Ulica dr. Ante Starčevića), posjedovali su fijakere kao i vlastite konje za prijevoz robe sa željezničke postaje do tvornice (pšenica, kukuruz i proizvodi iz kojih se dobivalo ulje tj. repica, suncokret, a kasnije i kokosov orah). Kočije su im služile za prijevoz gostiju ili poslovnih i stručnih ljudi, koji su vlakom došli u službeni posjet tvornici.

Sever, vlasnik mlina u obližnjem Peterancu, svojom je kočijom dolazio dosta često u grad Koprivnicu, a i na kupalište Šodericu sa svoje dvije lijepe kćerke.

Krajem 19. i početkom 20. stoljeća jedino prijevozno sredstvo po gradovima, bližim i daljnim mjestima bila je konjska zaprega koji su vozili kočije i fijakeri. U nekim Europskim državama npr. u Austriji, Njemačkoj, Mađarskoj, Francuskoj, Italiji itd., odnosno njihovim

glavnim i većim gradovima i danas su još u upotrebi fijakeri ili kočije ali samo kao turističke atrakcije, služe za razgledavanje povijesnih i kulturnih znamenitosti. Tako je i u Zagrebu do prije par godina bila u prometu i upotrebi jedna privatna kočija, koja je služila za prijevoz turista po gradu kod razgledavanja njegovih povijesnih i kulturnih znamenitosti.

O fijakeru ili kočiji naš skladatelj Mihalinec napisao je šezdesete godine prošlog stoljeća pjesmu pod naslovom "Stari fijaker", koju je dugo godina s velikim uspjehom i interesom slušatelja pjevao pokojni pjevač i glumac Viki Glavacki. Liječnik i književnik Šimun Cvitanović, napisao je pjesmu pod naslovom "Kočijaš" koja je prvi put objavljena 1941. u zagrebačkom časopisu "Lući", a drugi puta 1940. godine u časopisu "Mladi Hrvat" u Zagrebu.

Prvi automobili u u Koprivnici

Auto taksi je osobni automobil s ugrađenim aparatom tzv. taksi metrom, koji služi za izračunavanje prevaljenog puta i cijenu vozarine⁴. Stariji naziv bio je najamni automobil, a danas taksi, odnosno taxi. Taksi automobil je uslužno prometno vozilo s profesionalnim vozačem, koji prijevozi putnike i priručni teret, mora imati brojilo – taksimetar, a taksist je vozač taksija, profesionalac - obrtnik.

Prema dr. Leanderu Brozoviću⁵ prvi automobil pojavio se u Koprivnici 1900. godine. To je bio automobil grofa Marka Bombelessa, vlastelina u Opeki i Vinici (kod Varaždina). U navedenoj knjizi nalazi se i podatak: Šofer, prvi u Hrvatskoj (misli se sigurno u Koprivnici - op.M.K.) bio je Juraj Devčić, bravarski pomoćnik, sin željezničkog stražara, Ličana, na željezničkoj rampi na kraju Varaždinske ceste (danas je na tom mjestu podvožnjak i kraj ulice dr. Ante Starčevića - op.M.K.). Automobil je bio crven, a kretao se brzinom od 20 km i velikom bukom, vitlajući oblak prašine. Zbog buke čulo ga se na kilometre. Zaprežni konji i druga stoka veoma su se plašili tog automobila. Nekoliko nezgoda i nesreće od poplašeni konja izazvalo je opasno ogorčenje onih koji su se sretali s "vragom" automobilom. Motorna vozila s prikolicom i bez prikolice, pojavila su se u Koprivnici 1911. (sin gradskog načelnika Vargovića), a osobni i teretni automobili tek poslije prvog svjetskog rata.

Koprivnički taksisti - obrtnici

Prema mojim saznanjima među prvim službenim taksistima - obrtnicima bio je Stjepan Lukaček - Štef (1902.-1972.)⁶. Iskaznica - dozvola za upravljača motornog vozila izdana mu je 22. marta 1927. godine, od redarstvenog povjerenstva u Koprivnici. Navedena iskaznica bila je ovjerena originalnim pečatom i potpisom ravnatelja policije u.z. Maksima Jovića 18. marta 1927. godine temeljem položenog ispita za upravljanje automobila s benzinom, pokretnom silom preko 16 HP. Na trećoj stranici navedene iskaznice bila je fotografija sa službenim pečatom i vlastoručnim potpisom upravljača.

Sin Stjepana Lukačeka, Željko, o djelovanju oca Stjepana kao šofera i taksi obrtnika u Koprivnici, dao mi je par dragocjenih podataka. Prema njegovom sjećanju prvo radno mjesto šofera, dobio je u Zagrebu kod prijevoznika Bednjanca. Vozio je često na autobusnoj liniji Zagreb - Topusko, te još na nekim autobusnim linijama bližim i nešto udaljenijim od Zagreba.

Iskaznica Stjepana Lukačeka za upravljanje motornim vozilom, najvjerojatnije prvog koprivničkog taksi obrtnika. Fotoarhiv Željka Lukačeka

Najvjerojatnije nekoliko godina vozio je autobus, a zatim se zaposlio kod autoprijevoznika Svetozara Kovačevića u Zagrebu, Koprivničanca, koji je svoju središnjicu autoprijevoznništva imao u Zagrebu. Kovačević je bio vlasnik nekoliko kamiona. O tome govori originalna fotografija iz 30. godina prošlog stoljeća, snimljena u Zagrebu (Foto Zagreb, Ilica 154.). Osim što se bavio autoprijevozništvom Kovačević bio je trgovac građevnim materijalom, naftnim proizvodima i uljima za automobile.

Stjepanu Lukačeku kao dobrom i povjerljivom vozaču Svetozar Kovačević, kupio je na upotrebu oko 1932. godine auto ševrolet - kabriolet s dva putnička sjedala i sklopivim krovom kako bi kao taksista mogao djelovati u Koprivnici. Po svim dosadašnjim podacima bilo je to od 1932. godine prvi taksi obrtnik u gradu Koprivnici. On je bio taksista od osobnog povjerenja koprivničkog župnika Stjepana Pavunića. U spomenici župe sv. Nikole u Koprivnici, tadašnji župnik Pavunić često navodi brojna okolna i udaljena mjesta i cijene usluga za vožnju iz Koprivnice.

Po godinama života najstariji koprivnički taksista bio je Josip Vidović (1885 - 1967). Prije nego se započeo baviti taksi obrtom bio je zidarski pomoćnik. Stjepan Lukaček bio je profesionalni šofer, Franjo Vedriš, mehaničar, Ivan Lukaček, mehaničar, Stjepan Obrhan, mehaničar i strojobravar, Valent Bartolec, profesionalni šofer. Vidović je u Gajevoj ili danas u Dugoj ulici 27 imao kuću.

Na tadašnjem službenom parkiralištu za auto - taksije koje se nekada nalazilo na Starčevićevom trgu (danas Florijanski trg, op. M. K.) ispred već spomenute kuće Frana Šempera odnosno Hrvatske štedionice, Vidović je uvijek stajao na prvom mjestu. Od početaka taksi obrta, pa sve do odlaska u mirovinu, vozio je auto marke Ford. Auto mu se često kvario pa je bio prisiljen zatražiti pomoć od svojih kolega koji su bili mehaničari ili sličnih profesija.

U spomenici župe sv. Nikole u Koprivnici 1924. - 1940., župnik Pavunić, spominje često Vidovića, i navodi kada ga je vozio u Ždalu, Ludbreg, Peteranec te koliko mu je platio za taksi usluge. Umro je u Koprivnici 1967., u 82 godini života.

U navedenoj spomenici župe, Pavunić navodi da ga je često u obližnja mjesta vozio taksista Ivan Lukaček, rođeni brat Stjepana Lukačeka. On se kao izučeni mehaničar oko 1936. godine zaposlio kao vozač kamiona, a kasnije i automobila kod koprivničkog veletrgovca blagom

Nekadašnje stajalište taksista na trgu kralja Aleksandra (danas Florijanskom) u Koprivnici, vl. M. Kovačić

Josipa Fuksa. Od 1938. do početka ratnih godina bio je taksi obrtnik u Koprivnici. Pavunić navodi i taksistu Franju Vedriša (1908-1988.) čije je usluge često koristio, a koji je vozio mercedes, a po profesiji bio je izučeni mehaničar. U vremenu 1934 - 1940. taksi obrtnik bio je i Ladislav Palić porijeklom iz Mađarske iz mjesta Ujvidek, dok mu je supruga Bara rođena Žiga iz Budimpešte, uz gostionicu imala i javnu kuću u Mosnoj ulici na nekadašnjem kućnom broju 295. Pričalo se da je uz svoje taksi usluge Ladislav Palić svojim korisnicima nudio i usluge najstarijeg zanata. Najvjerojatnije zbog ovih drugih usluga osim taksiranja, župnik Pavunić nikada u Spomenici ne spominje da je koristio Palićeve taksi usluge.

U toku 1940. u Spomenici Pavunić spominje i taksiste Miju Lončarevića, Josipa Halužana i Stjepana Klobučarića, koji su se po svemu sudeći kratko vrijeme bavili taksi obrtom. Taksista Hubert, porijeklom iz Slovenije ili Austrije, spominje se već početkom 1935. godine u župnoj Spomenici, u kojoj Pavunić navodi da ga je osim za kraće često koristio i za dulje relacije npr. Ludbreg, Martijanec, Ždalu, Rasinju, itd. Uz mjesto u koje ga je Hubert vozio Pavunić je naveo i cijenu usluge, npr. do Močila 50 dinara, do Ludbrega i dulje čekanje 200 dinara. Početkom 1941. godine, navodno kao pripadnik njemačke nacionalne manjine Hubert je napustio Koprivnicu.

Koprivnički taksi obrtnik Valent Bartolec (1900-1982) bio je izučeni strojbravar. Nije djelovao u svojoj struci već se poslije položenog šoferskog ispita namjestio kao vozač kamiona, a od 1940. bavio se taksiranjem. Poznato mi je da je vozio auto marke Tatra. Kroz sve ratne godine pa sve do 1946., Bartolec je radi nabave vozio jednom tjedno u Zagreb mojeg očuha Slavka Pačića, trgovca na malo i veliko duhanskim preradevinama, šibicama i soli. Osim Bartolca u ratnim godinama taksisti obrtnici bili su Vidovići neko vrijeme Stjepan Lukaček.

Obzirom da je 20-tih i 30-tih godina dvadesetog stoljeća osobne automobile posjedovalo samo nekoliko osoba u Koprivnici i njenoj bližoj okolini, većina građana samo u rijetkim i hitnim slučajevima, koristila je usluge koprivničkih taksista. Za službene potrebe taksi usluge koristili su: Gradski i Sreski sud za službene komisije, policija za službene potrebe, odvjetnici koji su zastupali stranke na sudovima u Bjelovaru, Đurđevcu, Ludbregu, Križevcima te župnik Stjepan Pavunić.

Korisnici taksi usluga bili su dugo godina Slovenci, splavari, a bili su to radnici koji su iz

Slovenije rijekom Dravom sve do Osijeka upravljali splavima. Splav se sastojala od međusobno povezanih drvenih trupaca - debla, uglavnom od borovine. Vraćali su se iz Osijeka vlakom do Koprivnice, a potom su koristili taksi usluge do Varaždina. Željeznička pruga Koprivnica - Varaždin izgrađena je i puštena u redoviti promet 16. prosinca 1937. godine.

Ponekad su se vozili taksijem pojedini liječnici ili bolesnici u bolnicu ili iz nje kući. Koliko mi je poznato tih godina niti jedan koprivnički liječnik nije imao osobni auto. Tadašnji građani Koprivnice i njene bliže okolice rijetko su koristili usluge taksista. Imućniji građani koji su htjeli biti prisutni na nekim crkvenim proslavama, npr. u Močilama, Molvama, Peterancu ili Goli, također su koristili usluge taksista. Bila je prava rijetkost da se netko taksijem dovezao na kupanje na jezero Šodericu, već se uglavnom putovalo vlakom iz Koprivnice do željezničke postaje u Botovu, a zatim pješice desetak minuta do jezera.

Određena stajališna mjesta za taksiste - obrtnike po službenoj gradskoj odredbi u prijeratnim godinama bila su: jedno u centru grada na nekadašnjem trgu kralja Aleksandra, odnosno trgu dr. Ante Starčevića (danas Florijanski trg), potom ispred nekadašnje Hrvatske štedionice (danas je to zgrada Hrvatske pošte) što je zabilježeno na jednoj razglednici Koprivnice iz 1938. godine. Drugo službeno stajalište bilo je pokraj željezničke postaje, tj. lijevo od nekadašnjeg glavnog izlaza s perona, danas za tu namjenu služi pothodnik. Mjesto je bilo ispred zgrade, u kojoj se sada nalazi ugostiteljska radnja. Jedno kraće vrijeme stajalište taksista bilo je ispred lipa odnosno gostionice preko puta kolodvorske zgrade. Taksisti, uvijek po nekoliko njih, dočekivali su nadolazeće vlakove, kojima su stizali poslovni ljudi, uglavnom trgovački putnici, zastupnici pojedinih tvornica ili većih poduzeća. Obično su takve došljake vozili do hotela Križ ili Car, u koliko nisu imali namjeru voziti se fijakerima navedenih hotela.

Vlasnici osobnih automobila u Koprivnici i okolici 20-tih i 30-tih godina 20. stoljeća

Prije nego što su se pojavili u Koprivnici taksisti - obrtnici, osobni auto za vlastite potrebe posjedovao je grof Inkay u Rasinji, a bilo je to prema sjećanju starih Rasinjčana oko 1925. godine. U izvanrednim situacijama, osobno je grof svojim autom prevezio bolesnike liječniku u bolnicu u Koprivnicu. Grof se autom služio odlazeći u Koprivnicu, Varaždin, Zagreb i u Austriju.

Osobni auto tridesetih godina posjedovao je i dr.vet.med. i veleposjednik Branko Toplak, nastanjen na imanju u Dubovici nedaleko Velikog Bukovca. Početkom 1934. godine, tadašnji općinski liječnik Hugo Derenčin, posjedovao je osobni auto. Uz profesionalne potrebe često je bio na usluzi žiteljima Legrada. Prigodom podjele sakramenta sv. potvrde u Legradu, on je nadbiskupa dr. Alojzija Stepinca 15. rujna 1935. iz Donje Dubrave, svojim autom dovezao u Legrad. Nakon tri dana boravka u Legradu, nadbiskupa Stepinca 17. rujna 1935., odvezao je u Ludbreg.

U Koprivnici tridesetih godina prošlog stoljeća, auto je posjedovao veletrgovac i vlasnik velikog transportnog poduzeća Svetozar Kovačević. Ponekad je posjedovao i dva osobna automobila. Često je mijenjao automobile pa se tako sjećam da je 1938. godine kupio na izložbi automobila u Berlinu najnoviji i najluksuzniji mercedesov kabriolet, što je bila senzacija za građane Koprivnice.

Koprivnički taksisti od 1946. godine 20. stoljeća do danas

U poslijeratnim godinama taksi službom kao obrtom, od prijeratnih taksista jedino se nastavio baviti Josip Vidović. Prema zapisima u službenim knjigama, Josip Vidović, nastanjen u Gajevoj ulici 27., dobio je službenu dozvolu za taksi obrtništvo 4. srpnja 1946. godine. Posjedovao je Ford sa 4 sjedala, koji se vodio pod registarskim brojem H-44-64. Vidović se taksiranjem bavio do 1955. godine kada je otišao u mirovinu, a umro je 1967. godine.

Ivan Krapinec iz Koprivničkih Bregi dobio je 29. 05. 1956. godine službenu dozvolu za taksi obrt. Posjedovao je Mercedes sa pet sjedala, a registriran je pod brojem H-44-70. Međutim, on se samo jednu godinu bavio taksiranjem, a obrt je odjavio već nakon godine dana, tj. 28. 05. 1957.

Kvalificirani metalski djelatnik Petar Banjac s A, B, C i D vozačkom dozvolom, kao taksista počeo je djelovati 1967. godine. Posjedovao je auto Simka s pet sjedala, a obrt je odjavio 20. 04. 1972. godine da bi se ponovno počeo baviti taksiranjem autom Zastava 24. 09. 1973., a obrt je odjavio već 16. 08. 1974. godine. Po treći puta taksi obrt autom Peugeot 404 prijavio je 1975. godine i radi sve do 1991. godine.

Jedno kraće vrijeme 07. 09. 1967. - 15. 05. 1968. taksista obrtnik bio je i Zvonko Jerbić, izučeni trgovački pomoćnik. Vozio je Mercedes koji mu je poslao stric iz Amerike, bio je registriran pod brojem KC-27-69.

Vinko Sabolić, bio je kvalificirani radnik, s vozačkom dozvolom A, B, C i D., kasnije i završenom školom u centru za saobraćaj u Zagrebu. Taksi obrtom počeo se baviti u Koprivnici od 1969., a odjavio ga je 31. 08. 1971., vozio je auto Mercedes s pet sjedala. Ponovno je prijavio taksi obrt 1973. i bavio se taksiranjem do 1993., kada postaje autoprijevoznik i vlasnik kamiona.

Vinka Sabolić se dobro sjećam jer smo s još oko dvadesetak osoba završili prvu auto školu održanu u Koprivnici. Školu s teoretskom i praktičnom nastavom organiziralo je tadašnje Automobilsko - motorističko društvo "Koprivnica", kao ogranak "Narodne tehnike". Po završetku škole i polaganjem ispita, dobila se diploma 9. rujna 1948. godine. S diplomom moglo se upravljati vlastitim motornim vozilom kategorije 3., tj. osobnim autom, motociklom i teretnim do 2, 5 tona. Koliko mi je poznato diploma je vrijedila nekoliko godina, a kasnije je uvedeno polaganje vozačkog ispita pred komisijom SUP-a odjela za promet. Sabolić je bio i uspješni vozač kartinga, a taj sport bio je u Koprivnici popularan mnogo godina.

U dostupnim i postojećim službenim dokumentima o taksi obrtnicima stoji zanimljiv podatak da je taksistica bila i Štefica Ciganović iz Koprivnice. Prijavila je taksi obrt 11. 09. 1972. prijavila taksi obrt, vozila je Zastavu s pet sjedala, ali je obrt odjavila već nakon tri mjeseca 30. 11. 1972. godine.

Stevo Ciganović, najvjerojatnije suprug Štefice prijavio je koncem 1972. godine taksi obrt, koji je vodio do 31. 01. 1974. služeći se autom Zastava. Ivan Radičić, kao taksista vozio je Ford - taunus od 12. 10. 1972., svega 2 - 3 godine. Branko Serdar, autom Mercedes radio je kao taksi obrtnik 1974. - 1987. godine. Vlado Radičić taksiranjem se bavio 1977. - 1981. godine. Vladimir Jug bio je koprivnički taksista 10. 07. 1978. - 1989. kada ga nasljeđuje sin Zlatan. Vladimir Petrić, autom Volga vodio je taksi obrt 22. 12. 1978. - 15. 03. 1981. Stjepan Sočev, kao

Današnji koprivnički taksisti obrtnici na stajalištu ispred željezničke postaje. Od lijeva na desno: Tomica Maljak, Zlatan Jug i Damir Maljak. Snimio M. Kovačić, 2007.

taksist s daimler-benzom djelovao je kao obrtnik 1979. - 1982. godine. Rudolf Savić, automarke mercedes - daimler benz 300 D, kao taksi obrtnik radio je 01. 03. 1980. - 1990. Josip Mikulčić, bio je taksista automercedes 200 D, pune četiri godine - 1981. - 1985.

Zlatan Jug, prijavljuje taksi obrt 20. 02. 1989. godine i neprestano djeluje do danas vozeći godinama Mercedes benz, a sada Mercedes E 220. Ivan Silta, profesionalni šofer, radi kao taksist samo jednu godinu, 1961. - 1962., vozeći Fiat barilu, a zatim prelazi u vozače autobusa. Tomislav Maljak, prijavljuje taksi obrt 19. listopada 1984. godine, a vozi Mercedes s pet sjedala. Iako živi izvan Koprivnice, u gradu taksira sve do današnjih dana. Dušan Herak, bio je prijavljen kao taksi obrtnik 1991. godine ali samo jedan mjesec. Čedomir Milivojec, taksi obrtom bavio se neprekidno 10. 06. 1996. - 18. 01. 2002. godine kada zbog bolesti napušta taksi službu. Vlado Radišić, kao taksista djelovao je kratko samo dvije godine 1996. - 1998. Damir Maljak, neprekidno se bavi taksi obrtom od 23. ožujka 1996. godine, služi se automercedes E 220. Željko Bugarin bio je taksista 15. 11. 1996. - 06. 02. 2001., kada odjavljuje taksi obrt. Božidar Baždar, taksista je 31. 12. 1996. - 28. 12. 2005. godine.

U Obrtnom registru u uredu Državne uprave Koprivničko - križevačke županije, nalazimo zapise o djelovanju koprivničkih autotaksista obrtnika. U 80-tim godinama prošlog stoljeća, neki vozači imali su službenu dozvolu pod nazivom "Samo za javni prevoz osoba", bez naznake ili napomene da su obrtnici, odnosno profesionalni taksisti. Miloš Kičin, imao je takvu dozvolu 1984. - 1991., Božidar Ferenci 1985. - 1987., Stjepan Markušić od 1990., a Milan Stanković 1990. 1997. godine. Danas su prijavljena samo tri taksista obrtnika.

Taksisti nemaju određeno radno vrijeme, već su na usluzi građanima 24 sata i to bez obzira na vremenske prilike i neprilike i godišnju dob. Sada je službeno stajalište za taksiste samo na jednom mjestu u gradu, preko puta željezničke postaje, gdje je postavljen i službeni telefon za pozive korisnika taksi usluga. Mislim da bi bilo potrebno odrediti bar još dva stajališta i to jedno u centru grada, ispred zgrade Hrvatske pošte, gdje je i nekada bilo i na parkiralištu županijske bolnice.

Današnji taksi obrtnici tuže se na slabi posao. Sve manje ljudi traži njihove usluge, a uglavnom su to umirovljenici, siromašniji građani, studenti ili vojnici na relaciji od željezničke

postaje do vojarne na Čardi. Stariji ljudi iz okolnih naselja prevoze se uglavnom do liječnika ili željezničke i autobusne postaje. Sve su to uglavnom kratke relacije ili ture, dok su prema njihovim iskazima nekada vozili do Mađarske granice u Goli, u Zagreb, na more do Rijeke ili Splita, a nekada u Austriju i Njemačku. Rijetko prevoze putnike do aerodroma na Pleso ili Zagreb.

Treba vjerovati kako današnji taksi obrtnici - Tomislav Maljak, Zlatan Jug i Damir Maljak - nisu i posljednji taksisti te da neće prestati 75 godišnja tradicija taksi obrtništva i taksi službe u našem gradu. Oni pak pesimistički gledaju na djelovanje ovog obrta u budućnosti.

Prvi autoprevoznici u Koprivnici

Autoprevoznik je šofer koji upravlja motornim vozilom, kamionom bez ili s prikolicom za prijevoz raznog tereta, autobusom, kombijem i s kombibusom za prijevoz putnika. Osim položenog ispita za vožnju osobnog automobila sada trebaju završiti školu i položiti ispit za upravljanje navedenih motornih vozila. Vlasnici navedenih vozila, odnosno voznog parka koji se sastojao od nekoliko kamiona sa i bez prikolica i autobusima, bavili su se autoprijevozničkim obrtom, bili su to najčešće veletrovcvi ili veleposjednici, odnosno imućni ljudi.

Osim spomenutog autoprijevoznika Svetozara Kovačevića (koji je sjedište poduzeća imao u Zagrebu), a veletrovinu u Koprivnici. Tih godina Žarko Davidović, kao iskusni vozač autobusa i kamiona, imao je u Koprivnici nekoliko većih autobusa i bio autoprijevoznik. Navodno pravi vlasnik i upravljač toga poduzeća bio je Kovačević. Garaže, tj. spremišta autobusa s automehaničarskom radionicom nalazila su se na početku tadašnje i sadašnje Marofske ulice (sada je na tom mjestu nedovršena građevina, nap. M.K.). Autoprijevozom autobusima bavili su se i Šuler i Bur, koji su posjedovali jednog do dva autobusa, i nekoliko kombibusa.

Vozni park autoprijevoznika Svetozara Kovačevića u Zagrebu 30. godina 20. stoljeća, arhiv M. Kovačića

Koprivnički autoprijevoznik Šuler, 30. godina 20. stoljeća. Koprivnički planinari na izletu, MGKc

Navedeni autoprijevoznici održavali su autobusima dnevne redovite linije od Koprivnice do Legrada, Rasinje, Novigrada Podravskog, Đurđevca, Peteranca, Drnja, Sokolovca i još nekih mjesta. Povremene autobusne linije održavali su do Ludbrega i Varaždinskih Toplica. Nekoliko puta godišnje autobusom su prevozili iz Koprivnice hodočasnike na prigodne i vjerske proslave na Mariju Bisticu, Ludbreg, Molve, a često i u obližnje svetište Močile. U prijeratnim vremenima, uslugama navedenih autoprijevoznika Kovačevića, Davidovića, Šulera i Bura, koristili su se i koprivnički planinari, članovi HPD "BILO" za izlete na Kalnik, Križevce, Apatovec, Samobor, Trakošćan, odnosno Ravnu Goru i do Ivanca u Hrvatskom Zagorju.

Prva benzinska crpka u Koprivnici

Uz taksi službu i autoprijevoznike spominjem i opisujem prvu benzinsku crpku u Koprivnici. Najvjerojatnije 30-tih godina prošlog stoljeća koprivnički veletrgovac Svetozar Kovačević dao je sagraditi, na uglu – raskršću današnjeg Florijanskog trga i ulice Hrvatske državnosti, jednu kućicu s jednom prostorijom veličine današnjeg manje prodavaonice. Na pročelju te prodavaonice bilo je napisano BENZIN, s druge strane ULJA, a na gornjem dijelu AUTO. U toj prostoriji bila je smještena poveća (oko 150 do 200 litara, nap. M.K.) bačva s benzinom postavljena na željeznoj ploči sa kotačima. U spomenutu bačvu umetnuta je bila jedna cijev koja je bila na prednjoj strani povezana baždarenom (na 2.5 i 10 lit.) staklenom posudom - bocom. Iz takve bačve ispumpavao se benzin ručnom pumpom pokretima lijevo - desno. Osim bačve nalazila se u prostoriji manja količina motornih ulja. Za ljetnih mjeseci prodavač se nalazio vani kod prodavaonice, a u zimskim i kišovitim danima u obližnjem biffeu (to su sadašnji kafići, nap. M.K.). Prednji dio prodavaonice bio je zatvoren pokretnom limenom roletom, a zadnji željeznim vratima, kroz koja su se umetala i vadila benzinska bačva.

Usljed povećane potražnje naftnih derivata, tj. sve većeg broja vozila, Kovačević, na nekoliko metara zapadno od prve benzinske crpke, dao je 1935., ukopati dvije velike cisterne, kakve su se upotrebljavale za prijevoz benzina na željeznicama, danas se to prevozi samo au-

Prva benzinska crpka u Koprivnici 20. godina 20. stoljeća. Vlasnik Svetozar Kovačević i prodavači benzina i ulja. Vl. M. Kovačić

tocisternama. U jednoj od tih ukopanih cisterni bio je benzin a u drugoj nafta. Iznad ukopanih cisterni na površini bila je u posebnoj limenoj kutiji ručna pumpa sa staklenom posudom s označenim brojevima litara benzina koji se ispumpao. Prodavač benzina i nafte iz tih cisterni bio je vlasnik obližnjeg tzv. športskog biffea, bio je Kenda. Na tom mjestu prodavao se benzin i nafta sve do po prilici 60-tih godina 20. stoljeća kada je poduzeće INA na drugim mjestima otvorilo svoje crpke i prodavaonice.

Koliko je bio popularan automobilizam 50-tih i 60-tih godina prošlog 20. stoljeća, svjedoči nam i popularna pjesma “Tata kupi mi auto...” koju je skladao i dugo godina uspješno pjevao pok. Ivo Robić i popularna pjevačica Zdenka Vučković.

BILJEŠKE:

1. Rječnik stranih riječi Bratoljuba Klaića, Zagreb, 1989. i Rječnik hrvatskog jezika, Vladimira Anića, Zagreb, 1994.
2. Brozović Leander, Građa za povijest Koprivnice, Koprivnica, 1978.
3. Obrtni registar Ureda Državne uprave Koprivničko-križevačke županije, arhivska građa o fijakeristima, taksistima i autoprijevoznicima, od 1946. godine do današnjih dana, knjiga 1., svezak I., str. 1 i 2, navedeno je da je službenu dozvolu za vođenje fijakerskog obrta 18. lipnja 1948. godine dobio na vlastiti zahtjev Ivan Vinković iz Koprivnice. U dozvoli su navedeni podaci o vozilu-fijaker, dozvola za vođenje fijakerskog obrta, sjedište grada Koprivnice, broj dozvole 30361616/48.
4. Bratoljub Klaić u svojim rječnicima (1989.-1994.) o značenju riječi auto-taksi, taksi, taksist i taksimetar.
5. Upravitelj Gradskog muzeja u Koprivnici (u daljnjem tekstu MGKc), a objavljeno u njegovoj knjizi “Građa za povijest Koprivnica”, Koprivnica, 1978. Grof Bombeless pokopan je u grobnici na svojem posjedu Zeleni dvori (danas je to uzgajalište divljači i veliko lovište sa mnogo raznorazne divljači uglavnom fazana i trčki-op.M.K.).
6. Umro je i pokopan u Koprivnici. Kao i skoro svi ostali taksisti, Stjepan Lukaček vodio je taksi obrt sve do početka ratnih godina drugog svj. rata, umro je u Koprivnici u sedamdesetoj godini života. Bio je dipl. inž. poljoprivrede.

IZVORI I LITERATURA

1. Državni arhiv u Zagrebu, arhivska građa o obitelji Inkay iz Rasinje.
2. Državni arhiv u Varaždinu, arhivska građa grada Koprivnice, razni spisi o zahtjevima, molbama i rješenjima građana
3. Horvat Rudolf, prof.dr., Povijest slobodnog i kraljevskog grada Koprivnice, Kako su nekada radili obrtnici u Koprivnici, Zagreb, 1943.
4. Matični ured u Koprivnici, knjige umrlih u 20.stoljeću u Koprivnici.
5. Muzej grada Koprivnice, koprivničke novine raznih godišta u 20. stoljeću.
6. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, razne dnevne i koprivničke novine starijih godišta 20. stoljeća.
7. Jug Zlatan, sadašnji autotaksist u Koprivnici, usmene izjave o taksi obrtnicima unazad dvadeset godina.
8. Kovačević Svetozar, koprivnički veletrgovac i autoprevoznik, usmene izjave pok. supruge Meri Kovačević i nekih poznanika pok. Svetozara Kovačevića.
9. Kovačić Milivoj, dr.med., fotoarhiv, zbirka starih razglednica i dokumentacija o taksistima u Koprivnici
10. Kovačić Milivoj, dr.med., Knjiga Stjepan Pavunić, Virovec, vrbovečki i koprivnički župnik, Koprivnica, 2001.
11. Kovačić Milivoj, dr.med. i suradnici, Knjiga Stazama dobrote, 120 godina Crvenog križa u Koprivnici (1881-2001.), Koprivnica, 2001.
12. Kovačić Milivoj, osobna sjećanja na djelovanje taksista u Koprivnici.
13. Lukaček Željko, dipl.inž.poljoprivrede, iz fotoarhiva i osobnog sjećanja o djelovanju taksi službe i taksista u Koprivnici
14. Liječničke novine, Ivica Vučak, dr.med., Šimun Svitanović, liječnik i književnik (1891-1945.), Članak pod naslovom "Kočijaš" objavljen 1914., drugi puta 1940. u časopisu "Mladi Hrvat", Glasilo liječničke komore, Zagreb, broj 61-15. VII. 2007.
15. Maljak Tomislav i Maljak Damir, sadašnji aktivni autotaksisti u Koprivnici, usmene izjave u svezi taksi obrtnika u Koprivnici.
16. Obran Stjepan Mladi, sjećanja u svezi oca Stjepana, koji se bavio kratko vrijeme taksi obrtom.
17. Obrtni registar Ureda Državne uprave Koprivničko-križevačke županije, arhivska građa o fijakeristima, taksistima i autoprevoznicima, od 1946. godine do današnjih dana.
18. Spomenica župe sv.Nikole u Koprivnici, od 1924-1940. godine
19. Sjećanja nekih starih građana Koprivnice u svezi djelovanja taksi službe u Koprivnici.
20. Švarc Krešimir, dr.med., sjećanja na fijakersku i taksi službu u Koprivnici u 20.stoljeću, usmene izjave.
21. Šlabek Hrvoje, izdanje Podravina i Bilogora, Večernji list, Srijeda, 7.2.2007., strana 22 i 23, članak pod naslovom "Posljednji Mohikanci taksi službe", u prilogu dvije fotografije današnjih koprivničkih taksista.